Stichting Oud Lemmer

80 jaar vrijheid

Inleiding:

Vanwege 80 jaar vrijheid in mei 2025 is een route samengesteld door het centrum van Lemmer. De route gaat langs panden en door straten die een belangrijke rol hebben gespeeld in de Tweede Wereldoorlog. Zo wordt iets verteld over activiteiten die plaatsvonden in de woning of wie er woonachtig waren. De cijfers op de plattegrond corresponderen met de toelichting en de foto.

Start van de route is bij het museum van Lemmer aan de Gedempte Gracht. Dit museum is een bezoek meer dan waard.

Wij wensen u een plezierige wandeling door Lemmer.

1 Emmakade 1.

Hier was het kantoor van de Groningen Lemmer Stoomboot Maatschappij gevestigd. Het vlaggenschip van deze maatschappij, de Jan Nieveen, vervoerde in de oorlog veel onderduikers van Amsterdam naar Friesland en in omgekeerde richting voedsel tijdens de Hongerwinter. Overigens vervoerden de schepen van de concurrerende Holland Friesland Lijn, gelegen in de Tramhaven achter de sluis, ook veel onderduikers.

2 Emmakade 4.

Hierin bevond zich de Hafenüberwachungsstelle.

3 Nieuwburen

Tegenover het Fedde Schurerplein ziet u het voormalige postkantoor. De telefoonverbindingen moesten vroeger, door telefonistes tot stand gebracht worden. In de oorlog konden zij daardoor gesprekken afluisteren voor het verzet. Ook hield het personeel soms verraad- brieven achter. Juni 1944 werd een gesprek tussen de Hafenüberwachungsstelle en de SD te Leeuwarden afgeluisterd en daardoor kon men verzetsman Dirk Onderweegs (zie ook 8) waarschuwen om onder te duiken..

4 Nieuwburen 32.

Dit was de pastorie van de Nederlands Hervormde kerk, destijds bewoond door ds. Abraham Keuzenkamp. Hij begroef een bij hem thuis gestorven Joodse onderduiker veiligheidshalve in zijn achtertuin. Tegenover de Apotheek stond vroeger het woonhuis van Jozeph en Sarah Blok. Hier zijn in het trottoir zogenaamde “stroffelstiennen” geplaatst, naar een ontwerp van de Duitse kunstenaar Gunter Demnig.

5 De straatnamen in het Rienplan.

Deze zijn grotendeels vernoemd naar omgekomen verzetsmensen. Er zit een systeem in; gezien vanaf de Jacob de Rookstraat is er een chronologie op overlijdensdatum. De dwarsstraten zijn genoemd naar de verzetshelden die geëxecuteerd zijn in Doniaga. Tot slot nog een hoekje met straten die vernoemd zijn naar gesneuvelde militairen. De op 10 april 1945 in Duitsland omgekomen verzetsman Henk Akse uit Meppel is in 2024 vernoemd bij de nieuwe appartementenaan de overzijde van de Rien. .

6 Straatweg.

De oude begraafplaats.

Hier bevindt zich het graf van verzetsman Luitjen Mulder (met gedenkzuil). Verder de graven van de 5 burgerslachtoffers van de beschieting vlak voor de bevrijding van Lemmer in de nacht van 16 op 17 april 1945: het graf van slachtoffer van de Meistaking 1943 Jouke Bootsma, dan 5 graven van de 8 slachtoffers van de bomexplosie op 27 juli 1940 en ten slotte de geallieerde piloten (met monument). Van deze laatsten is het grafschrift van het tweede graf, dat van warrant officier W.M. Waterman, het meest karakteristiek: "Theirs not to reason why, theirs but to do and die."

In de grafsteen van Cornelis Barthelomeus Koole, één van de slachtoffers van de bomontploffing van 1940, zit een scheur. Die is veroorzaakt door de ontploffing van een granaat, die op het kerkhof is neergekomen tijdens de beschietingen van Lemmer door de Canadezen in de nacht van 16 op 17 april 1945. Andere oorlogsslachtoffers zijn Jacob Stienstra en Gerke Bootsma. Zij werden gedood bij beschietingen van schepen door de geallieerde vliegtuigen op 21 oktober 1942.

C.B. Koole was Hoofd Luchtbescherming; zijn zoon Marinus sloot zich aan bij de gevechtsgroep van de Binnenlandse Strijdkrachten in september 1944 (zie ook 13).

7 Markerstraat.

Het Jozeph en Sarah Blokpark met monument. Broer en zus Blok waren destijds de enige Joden in Lemmer. Zij kwamen om in Auschwitz.

8 Schoolstraat 19.

Dit was het woonhuis van verzetsman Dirk Onderweegs. Deze was werkzaam als hoofdambtenaar op de secretarie van het gemeentehuis. In die hoedanigheid was hij in de gelegenheid om persoonsbewijzen te vervalsen. Later werd hij zelfs hoofd van de PB centrale te Sneek. Voorts bracht Onderweegs onderduikers onder; zelf hadden hij en zijn gezin twee Joodse kinderen in huis.

Buurman Haye Dijkstra (nummer 20) had overigens ook twee Joodse onderduikers. Dijkstra was conciërge van de (thans niet meer bestaande) christelijke school en hielp ooit mee om gedropte wapens voor de Binnenlandse Strijdkrachten op de zolder van deze school te verbergen.

9 Kortestreek 9.

In dit voormalige waterschapsgebouw was de Duitse politiepost gevestigd.

Veel Lemsters meenden dat hier de "SD" zetelde, maar het was een afdeling van de Zollgrenzschutz.

10 Kortestreek.

Reliëf in de toren van de Nederlands Hervormde kerk (Lemster toer). Dit stelt een stervende verzetsstrijder voor die een duif loslaat. Onderschrift: “Har dea, ús frijdom" (Hun dood, onze vrijheid"). Het reliëf is gemaakt door kunstenaar Nico Onkenhout in 1955.

11 Oudesluis.

In de oorlog zijn de binnenklippen (de hoge stenen gedeelten waarin zich de deuren van de sluis bevinden) van de sluis en de deuren verwijderd, dit ten behoeve van de Duitse konvooien. Ook de aansluitende bocht in het water werd hiervoor verruimd.

12 Langestreek 16-17.

Dit pand (de slagerij Ynze de Jong) was een centrum van verzetsactiviteiten. Bemachtigde bonkaarten voor onderduikers vonden hier een plaats, evenals gedropte wapens voor het verzet. Er werden acties van de knokploeg voorbereid en op zolder luisterde men naar de radio om codeberichten over wapendroppings af te wachten. Via het deurtje links en de steeg kwamen verzetslieden achterom onopvallend binnen.

Ook had het gezin De Jong vanaf maart 1944 een Joodse onderduikster in huis. Tevens was Ynze de Jong betrokken bij de inlichtingendienst van het verzet en bracht hij, aanvankelijk als assistent van Dirk Onderweegs (zie ook 8), onderduikers onder bij anderen.

13 Langestreek 70.

Dit was het woonhuis van belastingambtenaar Willem Beijering. In die hoedanigheid was hij hoofdcontactpersoon in de gemeente voor het Nationaal Steunfonds, het illegale fonds voor de financiële ondersteuning van het verzet. Verder bracht Beijering onderduikers onder, verspreidde illegale lectuur en formeerde een gevechtsgroep voor de Binnenlandse Strijdkrachten.

Dit wandelboekje is mede mogelijk gemaakt door:

Frank Hemkes, samensteller informatie

Gemeente De Fryske Marren

Stichting Joodse begraafplaats Lemmer

Stichting Oud Lemmer

Voor livebeelden van Lemmer verwijzen we graag naar de site www.webcamlemmer.nl

voor meer info scan

© Stichting Oud Lemmer mei 2020